

Lidt om at læse – og tro at man gør det

Karsten Kjer Michaelsen

Fortid og Nutid marts 1998, side 50-53.

I *Fortid og Nutid* 1997:4, side 308-310 bragtes Niels Peter Stillings anmeldelse af bogen *Danskerne på prærien. En beretning om Dannebrog, Dannevirke og Nysted i Howard County, Nebraska*. Anmeldelsen har affødt en række bemærkninger fra bogens forfatter, som her bringes som et debatindlæg.

Karsten Kjer Michaelsen, f. 1957, cand. mag. Museumsinspektør og funktionsleder ved Odense Bys Museer.

Selv om det herhjemme ikke er god tone at reagere på anmeldelser, ser jeg mig dog nødsaget til at rette nogle besynderlige misforståelser i Niels Peter Stillings anmeldelse af min bog i sidste nummer af *Fortid og Nutid*. Det skyldes formentlig, at Niels Peter Stilling ikke har læst bogen ordentligt – måske ud fra en betragtning om, at det ikke er nødvendigt, når man nu selv har været med til at skrive facitlisten over den danske udvandring til Amerika.

Men havde Niels Peter Stilling baseret sin anmeldelse på det faktiske indhold i *Danskerne på prærien* i stedet for det som *ikke* er med (= den samme historie endnu en gang), så ville han måske have forstået:

1. *Danskerne på prærien* placerer sig helt klart på én stol. Det er den *kvalitative* indgang – baseret primært på amerikansk kildemateriale – til et bestemt område på den amerikanske prærie, nemlig Howard County. Det er helt bevidst, at der ikke – endnu en gang – nævnes tal, procenter, kurver og lagkager. Uanset Niels Peter Stilling påstår det modsatte, så er den generelle og oversigtsformidlende forskning med i bagagen hele tiden, men der gøres ikke kunstfærdige forsøg på

at bøje Howard County-danskerne ind i dette overordnede skema – eller facitliste om man vil. Nogle gange passer pengene, andre gange gør de ikke. Den kvalitative indgangsvinkel – valgt på bekostning af den kvantitative – har helt klart sin pris. Bl.a. bliver historien mere diffus, fordi det er enkelte mennesker, det handler om og ikke en bestemt masse defineret ud fra nogle overordnede kriterier. I virkeligheden er udvandringshistorien lige så forskellig som antallet af udvandrere – eller rettere indvandrere, for det er i første række som sådan, vi har mødt dem i kilderne. Når bogen opererer med *hovedpersoner* er det ikke fordi vi skal kende dem på bedste romanvis, men fordi de via fortællinger og/eller handlinger er valgt som eksponenter for forskellige forhold og sammenhænge i det pågældende lokalområde. Det resulterer dels i en afklaring af nogle elementer af generel karakter, dels i nogle helt lokale forhold, hvis gyldighed måske ikke rækker meget ud over Howard County. Uanset det så er alle detaljer en del af helheden – og helheden består som bekendt af detaljer.

2. Niels Peter Stilling: »Først i 4. afdeling fra side 111 gøres et egentligt forsøg på at skildre lokalområdet. Ind-

til da har man siddet med en vag fornemmelse af et landbrugsområde et eller andet sted i Midtvesten løsrevet fra enhver sammenhæng med Amerikas geografi«. Tja, hvis man ikke vil se på kortene side 18 (tre kort), 21, 22-23 og 25, så er det selvfølgelig svært!

3. Historien om indianernes drab på Christian Tramm og en anden dreng er ganske rigtig interessant – i Niels Peter Stillings øjne fordi jeg her mod-siger mig selv vedrørende den danske bosættelse i Howard County – men jeg må skuffe. At drengene bliver dræbt i Howard County er ikke ensbetydende med, at de også boede der. Det gjorde de ikke, men, som der står i bogen, 25 miles fra det sted, hvor Dannebrog blev grundlagt tre år senere – i øvrigt i Merrick County ved Grand Island. Når der gøres så meget ud af indianerne er det ikke fordi jeg er »hvid historieskriver«, men fordi jeg i de anvendte kilder kan se, at ikke desto mindre, så fyldte frygten for »urbefolkningen« utrolig meget. Set fra et kvantitativt synspunkt er indianerne ganske rigtigt ligegyldige i forhold til de danske nybyggere – hvad der også gøre opmærksom på i bogen – men kvalitativt var de meget nærværende. Bemærk, at mindstenen for de to drenge først blev sat op i 1933 – 65 år efter hændelsen – for så i øvrigt at være glemt af alle indtil Odense Bys Museer genfandt den under vores feltarbejde. Den politisk korrekte indianerromantik, der hærger for tiden, har jeg helt bevidst udeladt – for nybyggerne var viden om dræbte hvide det eneste der gjaldt. At der uden tvivl blev begået en uret imod indianerne er i sammenhængen her af mindre betydning – det er trods alt almindelig viden i dag.

4. Niels Peter Stilling: »Døden på prærien vies rimeligt nok flere sider, men det er sentimentale erindringer, der får lov til at fortælle historien«. Ja, selvfølgelig – det er den kvalitative indgangsvinkel igen, der er rigtige

mennesker, der dør. Døden er sentimental – især for de efterladte, der har en aktie i den. »Minde over vor lille pige« som der står på gravstenen afbildet side 61. Døden ser selvfølgelig anderledes ud i en kurve eller lagkage sammenholdt med geografi og årstal, men det har altså ikke været ærindet her.

5. Hvad angår pionerkvinden har jeg valgt at lade hovedpersonernes kilder ytre sig. Jeg har svært ved – som Niels Peter Stilling fra et tidsmæssigt og geografisk fjernt standpunkt – overlegent at afvise samtidige kilder og øjenvidnebeskrivelser. »Brug brevene« lyder rådet i stedet, men efter at have vurderet de af Niels Peter Stilling nævnte brevsamlinger, måtte jeg konkludere, at de ikke kunne anvendes i denne sammenhæng. Måske var der andre, som eksperterne kendte til? Under arbejdet med udstilling og bog ringede jeg derfor bl.a. til Niels Peter Stilling, som både gav mig ret i mine forbehold vedrørende de nævnte breve og samtidig kunne oplyse mig om, at der ham bekendt ikke fandtes andre ikke-publicerede breve, dagbøger eller lignende! Tre researchture til Howard County og en række amerikanske arkiver resulterede ikke i fund af en anvendelig samlet kilde til de danske pionerkvinders forhold på Nebraskas prærie i 1870'erne. At breve i øvrigt skulle være så meget bedre end de erindringer som Niels Peter Stilling igen og igen nedgør, er jeg ikke så sikker på, men som alle kilder rummer de selvfølgelig hver især deres styrker og svagheder. At der er taget højde for dette kildekritiske forhold vedrørende nybyggernes egne myter er beskrevet i afsnittet »Byen Dannebrog – fra 1871-1997«.

6. Marie Hovgaard kan Niels Peter Stilling heller ikke bruge – selv om hun trods alt skrev et par breve. Hun var måske nok ikke en typisk repræsentant for pionerkvinden – og så må-

ske endda alligevel, men det er en anden diskussion – men hendes betragtninger omkring fænomenet *hjemve tror jeg har bred gyldighed*. Hun udtrykte sig dels i de nævnte breve, dels i en digtsamling. Igen med henvisning til den kvalitative metode samt respekten for det enkelte menneske *tror jeg på hende*. Hun havde de sproglige redskaber til at udtrykke en følelsesmæssig tilstand, som jeg føler mig overbevist om, at mangen en ikke-skrirende pionerkvinde vil kunne have nikket genkendende til. Når der ikke gøres mere ud af Marie Hovgaard er det fordi, hun fjerner sig fra primærområdet – det er ret indlysende, faktisk havde jeg overvejelser om, hvorvidt der kom for meget med om denne spændende kvinde. Jeg har en række yderligere oplysninger på hende, men det er – igen – en anden historie. Og billedet, ja det var for dog i det mindste at vise at hun var til. I aviser herhjemme og i USA, på arkiver og i menigheder efterlyste/søgte jeg et portræt. Forgæves – indtil to dage før dead-line, hvor dette skolebillede blev sendt fra Tyler (nu ved jeg at det – næsten – samme, men bedre billede befinder sig på Det Kongelige Bibliotek).

7. Niels Peter Stilling, læs venligst ved lejlighed kapitlet »To sprog«. Påstår du så stadig, at det handler om noget helt andet, så er det altså ikke nemt.

8. Roger Welsch er en af mange amerikanske kilder til bogens og udstillingens indhold. Han genfandt og udgav bl.a. originalmanuskriptet til bogen *Beautiful Dannebrog* forfattet af P. M. Hannibal. Den besynderlige bemærkning om hans tilstedeværelse i Dannebrog: »(hvad han så end laver der)« fortæller noget om den ånd, som anmeldelsen er skrevet i. Der står at læse i bogen – og det har Niels Peter Stilling også fået med – at denne historiker, forfatter og tv-mand (CBS News) bor i

Dannebrog. Roger Welsch er derfor benyttet pga. sit lokalkendskab som outsider – uden dansk baggrund overhovedet med hvad det indebærer på godt og ondt – til Dannebrog, Howard County og Nebraska, hvilket er skildret i utallige bøger. Bl.a. er det hans forskning i Solomon D. Butchers billeder på Nebraska State Historical Society publiceret i bogen *Sod Walls*, der ligger til grund for min »overfortolkning« af de nævnte billeder. Jeg har selv været alle 1.500 billeder igennem, og har fra en *kvalitativ* synsvinkel valgt nogle ud og så haft respekt for og tillid til Roger Welschs arbejde.

9. Niels Peter Stilling: »*der er tale om en overordentlig overfladisk behandling af danskerne på prærien. Researcharbejdet er ikke gjort godt nok, og bogen indeholder intet nyt i forhold til den forlængst kortlagte historie om den danske udvandring og bosættelse i Amerika*«. Materialeindsamlingen til bog og udstilling stod på fra maj 1995 til maj 1997, altså to år. Da formålet var at beskrive et lokalområde er den væsentligste del af kilderne hentet her. Resultatet er selvfølgelig en beskrivelse af den historie og historiebevidsthed, der eksisterer i dette samfund – i dette tilfælde Dannebrog. Fortiden – den danske bosættelse – relateres til nutiden – den amerikanske hverdag 1997. Denne vinkel og resultatet har vi fået mange positive reaktioner på – også fra fagfolk. Det er selvfølgelig de forudsætninger bog og udstilling skal bedømmes på og ikke en forestilling hos Niels Peter Stilling om, hvordan han mener arbejdet skulle have været lagt til rette. For personer, der som Niels Peter Stilling ikke er givet den gave at vide alt om den danske udvandring til Amerika, har vi fortalt en historie i bog- og udstillingsform, der: 1) er detaljeret og grundig, 2) er baseret på grundig research og 3) på sine egne præmisser formidler en ikke ringe del ny viden.

10. Ånden bag anmeldelsen udstiller sig selvfølgelig selv meget tydeligt til sidst, hvor – når nu far har hånden oppe af lommen og deler øretæver ud til de uvorne rollinger – først audioguidningen jordes, fordi den tvinger Niels Peter Stilling rundt i udstillingen (tvinger, for så kan man jo ikke bare lade være med at læse!). Så får – i generaliseringens hellige navn – amerikanerne lige et fur: »- amerikansk overfladiskhed og letflydende underholdning«. Det er nemt at sige, at alle de andre er dumme, men min erfaring efter bl.a. 3 års ophold i Nebraska er en ganske anden. Jeg har mødt mennesker af kød og blod, med ansigter og navne, der alle har været forskellige. Det handler om respekt og tillid samt en *positiv* indstilling til det og dem, man møder på sin vej. Sidste øretæve, inden fatter veltilpas og stolt kan sætte sig med avisen igen, går til Odense Bys Museer. Intet – absolut intet – har været godt nok til et positivt ord fra Niels Peter Stilling.

Og sådan kunne man blive ved. Havde Niels Peter Stilling rent faktisk læst bogen ville han eksempelvis have opdaget, at »*det lettere melankolske »Farvel«, i dag Farwell*« ikke er det mindste melankolsk, men en joke over for polakkerne fra de danske nybyggeres side. Eller at *Danskerne på prærien* på ingen måde hævder, at danskerne ikke generelt set var gode til at sprede sig og lade sig integrere i det amerikanske samfund. Men nogen valgte trods alt en anden og historisk set ikke mindre interessant vej, hvilket eksempelvis også Henrik Bredmose Simonson har dokumenteret tydeligt med sin bog *Kampen om danskheden* (1990). Hertil kommer det helhedsindtryk bogen giver, hvis man læser det hele og ikke blot – drevet af blodrusen – skimmer siderne i jagten på fejl. Den indfaldsvinkel som jeg – og den øvrige projektgruppe bag *Danskerne på prærien* – har valgt er en anden, end den

Niels Peter Stilling opfatter som den rigtige. Selvfølgelig! Det er jo en væsentlig grund til at tage et emne op. Audioguidningen er blevet modtaget over al forventning af publikum, så det vil Odense Bys Museer – som det seriøse museum, vi faktisk er – arbejde videre med. Skolerne har brugt udstillingen – og en tilhørende skolebog – i en sådan grad, at vi måtte udvide åbningstiden for denne brugergruppe til at omfatte resten af året (selvom den officielt lukkede ned for vinteren pr. 1. oktober 1997. Fra amerikansk side arbejdes der intenst på, at få *Danskerne på prærien* flyttet over Atlanten og vist dér flere steder.

Jeg må afslutningsvis skuffe Niels Peter Stilling, for flere publikationer om danskerne i Howard Co. er på vej. Kataloget – 2. oplag er under forberedelse – var en første oversigt tilpasset museumsudstillingen som medie, og bedømt på sin tilblivelses præmisser – det er æbler og pærer om igen – rummer den nok elementer og vinkler på udvandringshistorien som mange ikke var klar over. Ikke alle kan jo som Niels Peter Stilling vide alt – og læse uden at læse!

Man fristes til at citere Rifbjerg: »*vist er kunsten at kunne, men ikke nødvendigvis det præsten præker, eller som andre har bestemt er det eneste rigtige, for det eneste rigtige er næsten altid det forkerte*«. Jeg – og Odense Bys Museer i øvrigt – er glade for, at vi med *Danskerne på prærien* valgte at gøre det »forkerte«! Til glæde for ikke kun os selv, men også vores publikum – det bliver ikke sidste gang vi gør det!